

L'aigua a les Balears, història d'un desequilibri

Les Illes Balears són un escenari crític i delicat per a posar en pràctica vies alternatives i sostenibles quant a l'ús i gestió de l'aigua. La presència d'un turisme estacional, amb la consegüent demanda d'aigua, confronta dues vies d'actuació: la desenvolupista, defensada pel Govern espanyol, i la integrada, més racional i sostenible, proposada pel Govern balear.

És ben conegut l'impacte del turisme a les Balears: milions de persones visiten cada any les Illes i conformen el bessó de la nostra economia. Els milions d'euros que hi deixen vénen acompanyats de desequilibris territorials i ambientals, entre els quals la demanda d'aigua no és un dels menors.

La població de les Balears es duplica en la temporada turística, just quan les reserves d'aigua són més baixes. La recuperació de les pluges a les primaveres (d'estiu i de tardor) no basta per a l'any següent i, així, el nivell de les aigües subterrànies baixa de forma quasi continua, posant en perill no sols les reserves dels anys vinents, sinó també alguns dels ecosistemes més valuosos.

El Pla Hidrològic de les Illes Balears estableix el dèficit mitjà entre les demandes i els recursos renovables en uns vint-i-cinc milions de metres cúbics anuals. Les propostes per compensar aquesta manca d'aigua són ambicioses i es concreten en un augment de l'eficiència en l'ús de l'aigua (reducció de fuites a les xarxes de distribució, millores en els aparells domèstics, millors sistemes de regadiu, etc), en l'increment substancial de la reutilització de les aigües depurades i en el millor aprofitament de recursos hídrics que, des de les deus i les fonts, vessen a la mar. La dessalació d'aigua de mar era considerada com un recurs suplementari per tal d'accelerar la recuperació dels aquífers.

A les Balears el proveïment d'aigua s'assoleix en més del 90% a través de pous, però cal recordar que les aigües subterrànies responen a cicles climàtics hiperanuals, mentre que la demanda i, més encara, la demanda turística, és de caràcter estacional. El resultat d'aquests dos comportaments i del dèficit de recursos és una evolució dels nivells

piezomètrics —el nivell de l'aigua als aquífers— naturalment descendent, però, que mostra pics que corresponen als anys humits i valls dels anys secs. Una gràfica descendent amb dents de serra.

Aquesta superposició de cicles estacionals de demanda i cicles hiperanuals de precipitacions no és fàcilment modificable. Els intents de desestacionalitzar la indústria del turisme aconseguen resultats més aviat modestos, mentre que, per sort, encara no sabem modificar a voluntat el clima del planeta. Així doncs, ens pertoca gestionar aquesta diversitat i, a hores d'ara, s'han proposat dues maneres de fer-ho: d'una banda, la desenvolupista, i d'altra, la integrada. Totes dues es fonamenten en l'aplicació de la tecnologia existent, però el fet que les diferencia és la seva eficiència.

Un problema, dues solucions. La solució desenvolupista pretén donar tanta aigua com es demani, quan es demani i al lloc on es demani, sense altra consideració i a través de les xarxes de distribució existents. Per la seva banda, la solució integrada vol analitzar la demanda, integrar-la amb els recursos existents, incloent-hi els no convencionals, com ara la reutilització de les aigües depurades o la pròpia gestió de la demanda. La primera és simple, la segona complexa; la primera és insostenible, la segona tot el contrari.

La primera solució avalua la demanda existent, determina el cabal punta necessari, estableix les expectatives de creixement màximes i determina les actuacions que s'han de prendre. Normalment deixa de banda les millores en la xarxa de distribució, no analitza les possibilitats d'estalvi i, fins ara, no ha considerat les capacitats d'emmagatzemament dels aquífers ni l'eficiència de la integració de les xarxes. D'acord

amb això, les actuacions que proposen són cares i poc eficients; cares i poc eficients tant des d'un punt de vista econòmic com ecològic. No obstant això, aporten a curt termini garanties en el proveïment i, sobretot, proporcionen grans projectes necessaris per al manteniment dels beneficis de les grans empreses dedicades a les infraestructures hidràuliques.

A les Balears, aquestes solucions són les que proposa el ministre de Medi Ambient: a cada lloc on falta aigua es construeix una nova dessaladora. Una dessaladora dimensionada per la demanda futura, calculada en base a un desenvolupament turístic sense control, que durant tot l'hivern ha d'estar aturada.

Per contra, les solucions integrades, defensades per la Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears, tot i no ser l'única estratègia per guanyar en sostenibilitat a les Illes, incideixen a gestionar la demanda d'aigua, augmentar l'eficiència del proveïment actual i garantir els recursos hídrics suficients de la forma ecològicament i econòmicament més sostenible. A Eivissa s'està finalitzant la integració entre les dues plantes dessaladores existents (Vila i Sant Antoni) i l'aqüífer de Santa Eulària. Aquesta actuació permet optimitzar la producció de les dues plantes i fer servir la capacitat d'emmagatzemament de l'aqüífer de Santa Eulària per estabilitzar i regular el conjunt del sistema integrat, ja que permet guardar-hi l'aigua dessalada produïda en les èpoques de baixa demanda.

A Mallorca la capacitat de producció d'aigua dessalada del sistema existent és de vint-i-nou milions de tones anuals, mentre que el consum de la badia de Palma en un any mitjà requereix tan sols vint-i-dos milions de metres cúbics d'aigua dessalada. Hi ha, per tant, fins a set milions d'excedentaris. A més, l'aprofitament dels excedents de la vall de Sóller i de la font de sa Costera, juntament amb els del nord de l'illa (torrent de Sant Miquel), representen noves aportacions de recursos renovables, els quals, durant els anys més humits, superen els quaranta milions de tones.

La integració d'aquests recursos en un sistema de proveïment conjunt, anomenat Artèria Transversal de Mallorca, que connecta les canonades ja existents amb noves conduccions, permetrà garantir el proveïment amb un màxim d'aprofitament dels recursos renovables i el mínim de dessalació.

La gestió conjunta d'aquests recursos requereix solucions complexes, lluny de les simplicitats ministerials, i la infiltració de les aigües sobrants en els anys humits en aquífers estratègics, com sa Costera o Crestatx, per a ser utilitzades en els anys més secs.

Cal fugir intel·ligentment de les solucions més simples, gairebé sempre errònies, per tal de guanyar en sostenibilitat. Cal gestionar amb cura els nostres fràgils recursos per a recuperar la vella cultura de l'aigua, encara present a les zones rurals de les illes, i construir una nova cultura que, aprofitant els valors d'aquest recurs tan escàs a la Mediterrània com és l'aigua i utilitzant al seu favor la tecnologia actual, ens permeti retornar a la natura l'aigua que un desenvolupament desordenat i especulador li va prendre.

Antoni Rodríguez Perea
Director general de recursos hídrics
del Govern balear

La població de les Illes Balears es duplica en la temporada turística, just quan les reserves d'aigua són més baixes. Satisfer les necessitats dels visitants posa en perill les reserves aquíferes dels anys vinents.